

Політичні та соціальні фактори також ускладнюють проведення виборів. Вибори під час війни можуть стати інструментом дестабілізації, інформаційних маніпуляцій і конфліктів всередині країни. Міжнародні спостерігачі не зможуть забезпечити повний контроль за процесом, що підриває довіру до результатів і їхню легітимність.

Міжнародний досвід підтверджує ці висновки: країни, які переживали війну або надзвичайні ситуації, зазвичай відкладали вибори до стабілізації безпеки та відновлення нормального функціонування держави. Прикладами є Велика Британія та Франція під час Другої світової війни. Це свідчить, що відкладення виборів у надзвичайних умовах є загальновизнаною практикою для збереження легітимності та безпеки процесу.

Лише після стабілізації безпекової ситуації, нормалізації життя громадян та відновлення територіальної цілісності держави можна буде гарантувати проведення демократичного волевиявлення, що відповідатиме Конституції України та міжнародним стандартам демократії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Проблеми здійснення та захисту цивільних прав в умовах воєнного стану: монографія. За ред.: Є. О. Харитонova, О. І. Харитонovої, К. Г. Некіт; упор.- укл. Ю. С. Маршук ; НУ «Одеська юридична академія». Одеса: Фенікс, 2023. 336 с.
2. Національний інститут стратегічних досліджень. Можливість проведення загальнонаціональних виборів в умовах воєнного стану URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/mozhlyvist-provedennya-zahalnonatsionalnykh-vyboriv-v-umovakh-voyennoho>.
3. Центр протидії дезінформації. Чому у воєнний період недоцільно проводити вибори. URL: <https://cpd.gov.ua/main/chomu-u-voyennyj-period-nedoczilno-provodyty-vybory/>.
4. International IDEA. Conducting elections during war: Explainer URL: <https://www.idea.int/news/explainer-conducting-elections-during-war?>.

Матвєєва Л. Г., д.ю.н., проф.,
завідувач кафедри загальноправових дисциплін,
Одеський державний університет внутрішніх справ,
м. Одеса

ПОЛІЦЕЙСЬКА МЕДІАЦІЯ ЯК ШЛЯХ ДО ПОБУДОВИ ДЕМОКРАТИЧНОГО СУСПІЛЬСТВА

Сучасні підходи до забезпечення правопорядку і безпеки громадян усе більше орієнтовані на альтернативні методи вирішення конфліктів, серед яких ключове місце посідає медіація. Інтенсивний розвиток інституту медіації в Україні та світі підтверджує, що впровадження альтернативного врегулювання спорів поруч із системою правосуддя є надзвичайно ефективною передумовою розв'язання правових конфліктів – навіть в умовах воєнного стану.

Прийняття Закону України «Про медіацію» у 2021 р. заклало правові основи для використання медіації як позасудової процедури вирішення спорів в різних сферах, у тому числі кримінальних провадженнях [2]. Одночасно, трансформація підходів до діяльності поліції в Україні – зокрема перехід до моделі «служби, орієнтованої на громаду» – вимагає оволодіння поліцейськими новими навичками комунікації та деескалації. Використання медіації у роботі поліцейських постає як перспективний інструмент превенції правопорушень, мирного врегулювання спорів і зміцнення довіри між поліцією та суспільством.

Поняття медіації закріплено в українському законодавстві та відповідає загальновизнаним міжнародним підходам. Як альтернативний метод вирішення спорів, медіація має на меті досягнення взаємоприйнятного рішення через діалог сторін за посередництва нейтральної третій особи – медіатора. На відміну від судового розгляду, медіація ґрунтується на принципах добровільності, рівності та самовизначення сторін,

нейтральності й неупередженості медіатора, конфіденційності процесу тощо [2]. Сутнісною цінністю медіації є те, що вона дозволяє сторонам зберегти контроль за вирішенням власного конфлікту, досягти рішення на основі порозуміння, а не примусу, і нерідко – відновити чи зберегти стосунки між учасниками. У порівнянні зі звичними правовими формами реагування на конфлікти, медіація розглядається як більш гнучкий, швидкий та менш формалізований спосіб врегулювання суперечностей, що зменшує конфронтацію та запобігає подальшій ескалації спору. Крім того, медіація сприяє розвантаженню судової системи, оскільки досягнене через медіацію рішення може усунути потребу у судовому розгляді.

Світовий досвід свідчить, що медіація набуває все більшого поширення у різних галузях – від комерційних і сімейних спорів до трудових конфліктів та кримінальної юстиції. На міжнародному рівні сформовано правові рамки і стандарти у цій сфері: зокрема, Європейський Союз ухвалив Директиву 2008/52/ЄС Європейського парламенту та Ради від 21 травня 2008 року «Про деякі аспекти медіації у цивільних та господарських правовідносинах», яка зобов'язала країни-члени імплементувати механізми медіації у національні правові системи (спочатку – у цивільних і комерційних справах) [4], а Рада Європи та ООН прийняли низку документів, що заохочують розвиток відновного правосуддя і посередництва у кримінальних справах.

В Україні, як і в багатьох державах світу, медіація поступово інтегрується в різні правові процедури: законодавство прямо дозволяє застосовувати медіацію для врегулювання цивільно-правових, сімейних, трудових, господарських спорів, адміністративних правопорушень, а також у кримінальних провадженнях для примирення потерпілих з підозрюваними (обвинуваченими). Важливо підкреслити, що застосування медіації не обмежується позасудовим рівнем – вона може проводитися до суду, під час досудового розслідування або судового провадження, а також після судового рішення на стадії його виконання. Таким чином, медіація сьогодні розглядається законодавцем як універсальний інструмент, здатний доповнити традиційні механізми правового захисту і вирішення конфліктів. Для діяльності поліції, яка за самою своєю природою пов'язана з урегулюванням широкого спектру конфліктних ситуацій, цей інструмент має особливо значення.

Поліцейська діяльність відноситься до тих сфер, де конфлікти – як між громадянами, так і між громадянами та владою – виникають чи не щоденно. Поліцейський, виконуючи завдання із забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони прав і свобод людини [1], часто стає першою офіційною особою, що втручається у конфліктну ситуацію. Традиційно реагування поліції фокусується на припиненні правопорушення, притягненні винних до відповідальності, захисті потерпілих – нерідко через застосування владних приписів або примусових заходів. Водночас, сучасна концепція «community policing» передбачає, що поліція виконує не лише карально-репресивну, а й соціально-сервісну функцію та допомагає громадам у мирному розв'язанні локальних проблем, попередженні ескалації конфліктів, налагодженні діалогу. Медіація у цьому контексті виступає для поліцейського професійним інструментом деескалації та комунікації, який дозволяє переключити конфлікт із силового або односторонньо-владного сценарію на шлях взаємних переговорів і порозуміння.

Медіативний підхід в роботі поліції передбачає кілька ключових елементів. По-перше, це активне слухання: офіцер поліції уважно вислуховує кожну сторону конфлікту, демонструючи безцінкові сприйняття їхніх переживань і позицій, та дає зрозуміти, що їх почуто. Застосовуються техніки перефразування і резюмування, зрозумілі обом сторонам, аби підтвердити розуміння і окреслити коло питань для вирішення. По-друге, важливим є творчий підхід до вирішення проблеми – поліцейський заохочує сторони генерувати варіанти виходу з ситуації, шукаючи безпечні та законні шляхи, які б задовольнили інтереси всіх учасників. У результаті медіативного втручання поліцейський допомагає опонентам прийти до добровільної згоди – наприклад, укласти мирову угоду, погодити відшкодування шкоди чи вибачення, визначити запобіжні заходи для уникнення повторного конфлікту тощо. Важливо, що при такому підході поліцейський не нав'язує рішення і не використовує зайвого примусу – він лише створює умови, за яких сторони самі знаходять порозуміння [3].

Роль медіації як інструменту поліцейської роботи найбільш очевидна у ситуаціях дрібних правопорушень та побутових конфліктів, коли залучення формальної репресивної машини є неефективним або недоцільним. Йдеться про конфлікти між сусідами, сімейні сварки (не пов'язані з тяжким насильством), суперечки у громадських місцях, непорозуміння на дорожньому русі, молодіжні конфлікти тощо. У таких випадках поліцейський, використовуючи медіацію, може досягти примирення сторін просто «на місці» – без відкриття провадження, судової тяганини чи ескалації ситуації. Це відповідає як інтересам громадян (швидке, неформалізоване вирішення проблеми, уникнення покарання при добровільному виконанні певних умов), так і інтересам правоохоронної системи (зменшення навантаження, зосередження ресурсів на серйозних злочинах, покращення іміджу поліції).

Звичайно, далеко не кожен конфлікт можна вирішити медіацією – приміром, у разі серйозних злочинів чи за наявності загрози життю поліцейський спочатку має вжити заходів для безпеки та охорони правопорядку. Проте навіть у таких ситуаціях навички медіації (уміння заспокоїти сторони, встановити вербальний контакт, пояснити наслідки, запропонувати шляхи мирного виходу) є безцінними для деескалації. Наприклад, при врегулюванні масових заворушень або протестів, досвідчені керівники поліції все частіше намагаються зробити ставку на діалог з натовпом, переговори з лідерами протестувальників, залучення медіаторів, – замість негайного застосування сили.

У цьому руслі показовою є позиція Ради Європи: Парламентська Асамблея у проєкті резолюції 2025 року закликала «поставити діалог і медіацію в основу забезпечення порядку під час масових акцій, розробляючи стратегії, що не протиставляють правоохоронців демонстрантам, та зводячи застосування сили до мінімуму, аби запобігти ескалації насильства» [5]. Отже, медіація в діяльності поліцейських виконує роль превентивного механізму – допомагає нейтралізувати конфлікт на ранній стадії, перш ніж він переросте у правопорушення або насильство.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 року, № 580-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>
2. Про медіацію: Закон України від 16 листопада 2021 року, № 1875-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>
3. Поліцейська медіація як інструмент захисту прав та інтересів громадян: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції, 20 вересня 2022. Одеса, 2023. 120 с.
4. Directive 2008/52/EC of the European Parliament and of the Council of 21 May 2008 on certain aspects of mediation in civil and commercial matters. Official Journal of the European Union, L 136, 24.5.2008, p. 3–8. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2008/52/oj>
5. Social mobilisation: committee proposes placing mediation at the heart of policing, calling for a renewed social contract. Social Affairs, Health and Sustainable Development. Parliamentary Assembly of the Council of Europe 21.05. 2025. URL: <https://pace.coe.int/en/news/9895/social-mobilisation-committee-proposed-placing-mediation-at-the-heart-of-policing-calling-for-a-renewed-social-contract>